

2. A felfedezések gazdasági következményei

1. Milyen „egzotikus” növények érkeztek Európába?
2. Írd le a folyamatot, amely elvezetett a manufaktúrák megjelenéséhez!
3. Mit jelent a gabonakonjunktúra kifejezés?
4. Sorolj fel a korszakban fejlődésnek induló atlanti partvédék kikötővárosokat!
5. Miért szorultak háttérbe a középkori kereskedelmi útvonalak?
6. Milyen földrajzi térséget értettek Kelet-India alatt?

Az európai gazdaság átalakulása

A nagy földrajzi felfedezések gyökeresen átalakították nyugat-Európa gazdaságát. Már a kortársak is érzékelték a változásokat, habár az újvilági „egzotikus” növények (például a paradicsom, paprika, kukorica, burgonya) csak évszázadokkal később formálták át az étkezési szokásokat. A spanyol Ezüstflotta évről évre mind nagyobb mennyiségű nemesfémeket szállított Európába. A bőség hatására az arany és ezüst, illetve a nemesfémből vert pénz értéke visszaesett. A 16. században újrainduló demográfiai növekedés folyamatosan emelte az élelmiszerek iránti keresletet, ezekért egyre többet kellett fizetni. A pénz értékének romlása árforradalomhoz vezetett, ami leginkább a gabona és az élő állat drágulásában mutatkozott meg. Az agrárárak növekedésétől jócskán elmaradt az ipari termékek árának növekedése. Nyugat-Európa lakosságának élelmiszer-ellátását egyre gyakrabban behozatalból fedezték, a szükséges élelmiszert Kelet-Közép-Európából szereztek be. A gabona iránti igény (gabonakonjunktúra) az Elba folyótól keletre lévő területeken a mezőgazdasági termelés fokozásához vezetett. Ugyanakkor Nyugat-Európában a bővülő felvevőpiac láttán az iparosok fokozatosan átálltak az olcsó iparcikkek előállítására, mivel a céhes ipar a megnövekedett igényeket már nem tudta ellátni. Kezdetben a tömegtermékek beszállítói a falusi háziiparban dolgozó emberek voltak. Számukra a tőkével rendelkező vállalkozók biztosították a nyersanyagot és a munkaeszközöket, majd a félkész termékeket elszállították (kihelyezési és felvásárlási rendszer). A folyamat végül a manufaktúrák kialakulásához vezetett, ahol a munkafolyamatokat részekre bontották, és az egyes munkafázisokat kézzel végezték egészen a 18. század utolsó harmadában kezdődő ipari forradalomig. A manufaktúrákban a pénzt befektető vállalkozó (tulajdonos) biztosította a termeléshez az anyagi eszközöket (nyersanyag, szerszámok), megszervezte az eladást és fizette a terméket előállító bérmunkásokat.

Forrás: Girolamo Priuli naplójából a levantei kereskedelem helyzetéről

[1504. február] ötödik napján Alexandriából visszatérően Velencébe érkezett három gálya [...]. Ezek üresen, áru nélkül érkeztek, pedig senki nem emlékezett arra, hogy valaha is megtörtént volna, hogy egy gálya útjáról áru nélkül térjen haza. Az Alexandriából visszatért kereskedők azt is beszélték, hogy a szultán úr nagy erőfeszítéseket tett, hogy Indiában, Kálikutban a portugálokat és gályáikat ne fogadják be. [...] A mórok azt is mondták, hogy a szultán gondoskodni fog arról is, hogy a portugál karavellák Indiába többé ne mehessenek. [1506. június] Egy genovából nagyon gyorsan érkezett levélből megtudtuk, hogy a portugáliai lisszabonba március 24-én áruval megrakott négy karavella érkezett, melyek az indiai útról tértek vissza, és rakományuk 25 ezer cantera [1 cantera kb. 72 kg] bors és szantálfa volt. ugyanígy hír érkezett igen gyorsan a flandriai Antwerpenből e hónap 18-án. Ez is megerősítette az újságot, annak hozzáadásával, hogy lisszabonba öt karavella érkezett Kálikutból árukkal megrakva [...].

Ez a hír Velence városában nagy elkedvetlenedést okozott, mert a hajózást nagy romlás fenyegeti. Most már kétségkívül világos lett az is, hogy ez az utazás portugáliából Indiába rendszeressé válik, és hogy általában évenként tehetik meg a karavellák ezt az utat. Így ezután a velencei kalmárok nem mehetnek szíriába, mivel árut ott már nem kaphatnak. Az Indiába vezető másik út felfedezése igen nagy dolog volt. A Velencei Köztársaságot régóta nem fenyegette nagyobb kár vagy veszély

A világereskedelem kialakulása

A gazdaság átalakulása mellett a nyugat-európai államok jelentősége is megváltozott. Az atlanti partvidék kikötővárosainak (például Lisszabon, Sevilla, Antwerpen, Amszterdam, London) szerepe felértékelődött, és évtizedek alatt létrejött az óceánokat behálózó világereskedelem. Az addig meghatározó szerepet játszó levantei útvonal elveszítette jelentőségét, míg a Hanza-városok a lengyelországi gabonaszállítványok miatt átmenetileg talpon tudtak maradni. Vetélytársai – anglia és a függetlenségét elnyerő Hollandia – a 16. század végétől

kapcsolódtak be az északi-tengeri áruforgalomba. Az egyes térségekkel kialakított kereskedelem megszervezésére szabadalmazott kereskedőtársaságok vállalkoztak, amelyek tagjai főleg a nagypolgárság soraiból kerültek ki. A vállalkozók pénzügyi befektetések mértékének megfelelően részesedtek a haszonból. Biztos bevétel származott az amerika, Európa és afrika közötti „háromszög” működtetéséből, de a legjövedelmezőbbnek az Ázsia felé irányuló kereskedelem bizonyult (például az angol Kelet-indiai Társaság, 1600). A létrejövő korai kapitalizmus időszakában a termelés már piaci alapokon szerveződött, a tőkés befektető a haszonra törekedett. A merev céhes szabályzatokon alapuló gazdasági rendszert kiszorította a vállalkozását elindítani és fenntartani tudó réteg, amely leginkább a polgársághoz tartozott. A vállalkozó polgárok megfelelő tőkével rendelkezve biztosították a termeléshez szükséges eszközöket (nyersanyag, szerszámok), és fizették alkalmazottaikat.

Forrás: (Az angol Kelet-indiai Társaság jegyzőkönyvéből; 1601

A fent megnevezett személyek az általuk jegyzett és saját kezűleg aláírt pénzügyi összegeknek megfelelően vállalják, hogy a jelen esztendőben hajót indítanak Kelet-Indiába és más hozzá közel fekvő szigetekre és országokba, és ott kereskednek olyan árukkal, amelyekre ezekben az országokban szükség van, illetve olyan árukat vásárolnak, amelyekben ezek az országok bővelkednek [...]. A jelen gyűlés 15 személyt választ meg és nevez ki az utazás felelős vezetőinek és igazgatóinak, akik forduljanak Őfelségéhez azzal a kéréssel, hogy az említett vállalkozás résztvevőit ruházza fel privilégiumokkal [kiváltságokkal], olyan jogokkal és vámkedvezményekkel, amelyeket csak kapni lehet, továbbá szerezzenek be megfelelő hajókat [...].